

“HUDUDIIY ELEKTR TARMOQLARI” TASHKILOTLARIDA ELEKTR ENERGIYASI YO'QOTISHLARINI HISOBGA OLISH

AKBAR ASHUROVICH SHODIYEV

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti “Buxgalteriya hisobi va statistika” kafedrası. Iffid PhD, v.b.dotsent

email: aliz77@mail.ru,

orcid: 0009-0005-1995-9507

ARTICLE INFORMATION	ABSTRACT
Volume: 2 Issue: 1 DOI: https://doi.org/10.55439/INS/vol1_iss12/240	Elektr tarmoqlari tashkilotlarining asosiy faoliyati elektr energiyasini ishlab chiqaruvchilardan iste'molchilarga etkazib berishdir. Har qanday transport kabi, elektr energiyasini uzatish resurslarni yo'qotish bilan bog'liq bo'lib, bu holda elektr energiyasining o'zi yo'qotiladi. Tarmoq tashkilotlari qonuniy ravishda ma'lum miqdorda elektr energiyasini sotib olish orqali elektr yo'qotishlarini qoplashlari shart. Elektr yo'qotishlari texnologik yo'qotishlar, shuningdek elektr energiyasini o'g'irlash bilan bog'liq yo'qotishlar hisoblanmaydigan iste'mol shaklida yoki shartnomadan tashqari iste'mol shaklida bo'lishi mumkin. Ushbu maqolada elektr tarmoqlari tashkilotlari tomonidan elektr energiyasi yo'qotishlarining buxgalteriya hisobini yuritish tartibi o'rin olgan. <i>Elektr energiyasining umumiy yo'qotishlari, Elektr energiyasining texnologik yo'qotishlariga, texnik yo'qotishlari, shartli doimiy yo'qotishlar, texnologik yo'qotishlar standartlari, elektr energiyasini sotishda elektr energiyasi yo'qotishlari.</i>
KEYWORDS	

Kirish (Введение /Introduction)

Ilmiy tadqiqotimizning asosiy vazifalari elektr tarmoqlari orqali elektr energiyasini uzatishda elektr energiyasini yo'qotishlarini elektr energetikasi tarmog'i tashkilotlarining buxgalteriya hisobida aks ettirishga iqtisodiy jihatdan asoslangan yagona yondashuvni ishlab chiqishdan iborat. Elektr energiyasining umumiy yo'qotishlari - elektr tarmog'iga boshqa tarmoqlardan yoki elektr energiyasini ishlab chiqaruvchilardan etkazib beriladigan elektr energiyasi hajmi va ushbu tarmoqqa ulangan energiyani qabul qiluvchi qurilmalar tomonidan iste'mol qilingan, shuningdek boshqa tarmoq tashkilotlariga uzatiladigan elektr energiyasi hajmi o'rtasidagi farqdan iborat bo'ladi. Elektr energiyasining texnologik yo'qotishlariga elektr tarmoqlarining liniyalari va qurilmalaridagi texnik yo'qotishlar va elektr energiyasini hisobga olish tizimining ruxsat etilgan xatolaridan kelib chiqadigan yo'qotishlarni hisobga olgan holda liniyalar va qurilmalarning texnik tavsiflari va ish rejimlariga muvofiq elektr energiyasini uzatishda yuzaga keladigan jismoniy jarayonlar misol bo'ladi.

Adabiyotlar tahlili.

Elektr energiyasi yo'qotishlarini buxgalteriyada hisobga olish yuzasidan qator maxalliy olimlarimiz ilmiy tadqiqotlar olib borishgan. Axmedjanov Karimjon Bakidjanovichning “Elektr energetika tarmog'idagi korxonalarda MHXS asosida moliyaviy hisobotlarni tuzish masalalari” nomli ilmiy maqolasida elektr tarmoqlari korxonalarida buxgalteriya hisobini takomillashtirish yuzasidan qarashlari bayon etilgan[8]. A.A.Majajixovning “Elektr yo'qotishlarini hisobga olish xususiyatlari” nomli maqolasida elektr energiyasini alohida buxgalteriya hisobining hisob obyekti sifatida hisobga olish va buning uchun yangi analitik schet ochish tavsiya etilgan[9]. Elektr energiyasini yetkazib berish davomidagi yo'qotishlarini hisobga olish va tahlil qilish bo'yicha rus olimi B.D.Kalner, “Зеленая экономика и безальтернативные ресурсы природы” nomli ilmiy ishida o'z qarashlarini bayon etgan. Jumladan, muqobil energiya manbalaridan foydalanish orqali elektr yo'qotishlari

miqdori va turlarini kamaytirish, hisobga olish tizimini tubdan o'zgartirish bo'yicha ma'lumotlarga e'tibor qaratgan[7].

Tadqiqot metodologiyasi.

Maqolada ma'lumotlarni guruhlash, analiz va sintez, tizimli tahlil, taqqoslash, kompleks baholash, qiyosiy va solishtirma tahlil hamda prognoz usullaridan samarali foydalanildi.

Tahlil va natijalar.

Elektr uzatish tarmoqlaridagi yo'qotishlar tarmoq tashkilotlarining buxgalteriya hisoblarida xarajatlar sifatida tan olinishi kerak, chunki tarmoq tashkilotlari sodir bo'lgan elektr yo'qotishlarini qoplashlari shart. Tarmoq tashkilotining buxgalteriya hisobidagi elektr energiyasini yo'qotish bilan bog'liq xarajatlar ular yuzaga kelgan davrda tan olinadi, ya'ni tarmoq tashkiloti elektr energiyasi yo'qotishlarini qoplash majburiyatiga ega bo'lgan davrda. Buxgalteriya hisobida elektr energiyasini yo'qotishlarini hisobga olish va guruhlash sxemasi ushbu tavsiyalar va tashkilotning ishchi hisob-kitob rejasini hisobga olgan holda tarmoq tashkiloti tomonidan mustaqil ravishda belgilanadi. Tarmoq tashkilotining buxgalteriya hisobida elektr energiyasining yo'qotishlari qiymat va jismoniy jihatdan hisobga olinadi. Elektr energiyasini yo'qotishlarini baholash uning yo'qotishlarini qoplash uchun elektr energiyasini sotib olish majburiyatining hajmidan kelib chiqqan holda amalga oshiriladi. Buxgalteriya hisobi uchun elektr energiyasi yo'qotishlarini minimal guruhlash ularning iqtisodiy mazmunidan kelib chiqqan holda amalga oshiriladi va ikki guruhga bo'linadi:

- elektr energiyasini uzatishning qo'llaniladigan texnologiyasidan kelib chiqadigan yo'qotishlar - texnologik yo'qotishlar;
- iste'molchilarni elektr tarmoqlariga ulash bilan bog'liq yo'qotishlar - elektr energiyasini sotishdagi yo'qotishlar (tijorat yo'qotishlari).

Buxgalteriya hisobida ular bilan bog'liq xarajatlarni aks ettirish uchun elektr energiyasidagi yo'qotishlarni batafsil ko'rsatish tarmoq tashkilotlari tomonidan ratsionallik talabi asosida mustaqil ravishda belgilanadi va amalga oshirilishi mumkin:

- a) elektr yo'qotishlarining joylashuvi bo'yicha:
- ☐ Yuqori kuchlanishli tarmoqlar va podstantsiyalar - 110 kV va undan yuqori;
 - ☐ O'rtacha birinchi kuchlanishdagi tarmoqlar va podstantsiyalar - 27 - 60 kV;
 - ☐ O'rtacha ikkinchi kuchlanishdagi tarmoqlar va podstantsiyalar - 1 - 20 kV;
 - ☐ Past kuchlanishli tarmoqlar va podstantsiyalar - 0,4 kV va undan past.

- b) elektr yo'qotish turlari bo'yicha:
- ☐ Yuk yo'qotishlari, shu jumladan. reaktiv quvvat yo'qotishlari
 - ☐ Bo'sh yo'qotishlar;
 - ☐ Iqlim yo'qotishlari;
 - ☐ O'z iste'moli uchun yo'qotishlar;
 - ☐ Boshqa shartli doimiy yo'qotishlar;
 - ☐ Buxgalteriya tizimining ruxsat etilgan xatolaridan kelib chiqqan yo'qotishlar;
 - ☐ Hisobga olinmagan elektr energiyasi iste'moli;
 - ☐ Hisoblash tizimidagi xatolar tufayli elektr yo'qotishlari.

- c) yo'qotishlarni qoplash usullari bilan.
- ☐ Elektr energiyasining qoplanadigan yo'qotishlari - elektr energiyasining ulgurji bozori tariflarida hisobga olinmagan, shartnomadan tashqari iste'mol, texnologik yo'qotishlar hisobga olinadi;
 - ☐ Elektr energiyasining qoplanmaydigan yo'qotishlari - qoplanadigan yo'qotishlar hisobga olinmagan elektr energiyasining barcha yo'qotishlari;

Tarmoq tashkilotining elektr energiyasi yo'qotishlari bilan bog'liq xarajatlarini baholash quyidagi tartibda amalga oshiriladi:

- a) Hisobot davrida aniqlangan elektr energiyasining umumiy yo'qotishlari belgilangan me'yorga muvofiq hisoblangan texnologik yo'qotishlar miqdoriga kamayadi.

- b) Olingan zarar miqdori tijorat zararlariga sifatida tan olinadi.

- c) Hisoblash tizimidagi xatolar tufayli elektr energiyasi yo'qotishlari tarmoq tashkiloti balans chegaralarida o'rnatilgan tijorat hisobga olish asboblari va qo'shni tarmoq tashkilotlari, energiya qabul qiluvchi qurilmalari (elektr qurilmalari) elektr tarmoqlariga to'g'ridan-to'g'ri ulangan elektr energiyasi iste'molchilari va ishlab chiqaruvchilarining tijorat hisobga olish asboblari o'rtasidagi tafovutlar asosida aniqlanadi.

- d) Hisoblash tizimidagi xatoliklardan kelib chiqqan elektr energiyasini yo'qotishlarni hisobga olmaganda, tijorat yo'qotishlari hisobga olinmagan elektr energiyasini iste'mol qilish natijasida yuzaga kelgan yo'qotishlar deb tan olinadi.

Texnologik yo'qotishlar texnik yo'qotishlarga va elektr energiyasini hisobga olish tizimining ruxsat etilgan xatolaridan kelib chiqadigan yo'qotishlarga bo'linadi. Texnologik yo'qotishlar standartlashtirilgan, chunki texnologik yo'qotishlarning o'ziga xos xususiyati toj, muzning erishi, transformator o'rashlarida qarshilik va boshqalar tufayli elektr yo'qotishlar hajmini qayd etishga imkon bermaydi. Elektr energiyasini uzatishning o'ziga xos xususiyatlari elektr energiyasining ortiqcha texnologik yo'qotishlarini aniqlashga imkon bermaydi, shuning uchun buxgalteriya tizimida texnologik yo'qotishlar turlari bo'yicha batafsil

yo'qotishlari, shu jumladan. reaktiv quvvat yo'qotishlari, bo'sh yo'qotishlar, iqlim yo'qotishlari, o'z iste'moli uchun yo'qotishlar, boshqa shartli doimiy yo'qotishlar, buxgalteriya tizimining ruxsat etilgan xatolaridan kelib chiqqan yo'qotishlar. Texnologik yo'qotishlar buxgalteriya hisobida sanoat va energetika vazirligi tomonidan hisobot yili uchun belgilangan texnologik yo'qotishlar me'yori va hisobot davrida tashkilot tarmog'iga etkazib berilgan elektr energiyasi miqdori asosida hisoblangan miqdorlarda tan olinadi. Yuqoridagilardan xulosa qilish mumkinki, mamlakat elektr energetika tizimlarining energiya samaradorligi yuqori darajada ko'rib chiqilishi va e'tibordan chetda qolmasligi kerak. Iqtisodiyotni rivojlantirish uchun elektr energiyasi yo'qotishlari tarmoq energiya samaradorligining asosiy ko'rsatkichlaridan biri bo'lib, elektr tarmoqlarining energiya samaradorligining aynan mana shu ko'rsatkichi o'rganiladi[8].

Jadval ma'lumotlariga ko'ra Surxondaryo viloyati iste'molchilariga yetkazib berilgan elektr energiyaning 16,42 foizi texnik yo'qotishlar sababli isrof qilingan. Jami chorak davomida 665016,027 mln kvt soat elektr energiyasi resurs sifatida sotib olingan bo'lsa, shundan 555753,9 mln kvt soat qismigina iste'molchilar tomonidan sarflangan. 109262,133 mln kvt soat elektr energiyasi hajmi texnologik yo'qotishlarga to'g'ri kelgan. 1990-yillarga qadar elektr energiyasi texnologik yo'qotishlari hajmi 9-9,5 foizni tashkil etganligini e'tiborga olsak, bugungi kunda asosiy vositalarning eskirganligi, elektr tarmoqlarining yaroqsiz va ko'p iste'molga kelib qolganligi yo'qotishlar hajmining ortib ketishiga sabab bo'lmoqda (1-jadval).

Texnologik yo'qotishlar standarti texnologik yo'qotishlarning har bir turi uchun hisoblanishi mumkin. Texnologik yo'qotishlar chakana savdo bozorida kafolatlangan yetkazib beruvchidan yoki energiya sotuvchi tashkilotdan elektr energiyasini sotib olish tarifidan kelib chiqqan holda va (yoki) erkin (tartibga solinmagan) narxlarida, ulgurji bozorda elektr energiyasi narxlariga (tariflariga) kiritilgan yo'qotishlar qiymatini olib tashlagan holda baholanadi. Texnologik yo'qotishlar tarmoq tashkiloti tomonidan hisobot davrida operatsion xarajatlarga sifatida tan olinadi va elektr energiyasini uzatish xizmatlarining narxini tashkil qiladi. Elektr energiyasining tijorat yo'qotishlari quyidagilar bilan bog'liq yo'qotishlarni o'z ichiga oladi: hisobga olinmagan elektr energiyasi iste'moli bilan, o'lchash tizimidagi xatolar tufayli elektr energiyasining yo'qotishlari[10].

Hisoblash tizimidagi xatolar tufayli elektr energiyasi yo'qotishlari tarmoq tashkiloti balans chegaralaridagi hisobga olish asboblari va qo'shni tarmoq tashkilotlari, energiya qabul qiluvchi qurilmalari tarmoq tashkilotining elektr tarmoqlariga bevosita ulangan elektr energiyasi iste'molchilari va ishlab chiqaruvchilarining tijorat hisobga olish asboblari ko'rsatkichlari asosida aniqlanadi. Hisoblash tizimidagi xatolardan kelib chiqqan elektr energiyasi yo'qotishlari tarmoq tashkilotining hisobga olish moslamalari va unga tutash tarmoq tashkilotlari, iste'molchilar va elektr energiyasini ishlab chiqaruvchilarning hisobga olish asboblari ko'rsatkichlaridagi farq sifatida hisoblanadi, yuqori aniqlik sinfiga ega qurilmalarning ko'rsatkichlari esa to'g'ri ko'rsatkichlar sifatida qabul qilinadi. Hisobga olinmagan elektr energiyasi iste'moli hisobot davri uchun elektr energiyasining umumiy yo'qotishlaridan belgilangan standartlar bo'yicha texnologik yo'qotishlar va hisobga olish tizimidagi xatolar natijasida yuzaga kelgan elektr yo'qotishlarni ayirish yo'li bilan qoldiq bo'yicha hisobga olinadi. Xarajatlar aniqlangan hisobga olinmagan elektr energiyasi iste'moli bo'yicha sotib olingan elektr energiyasi hajmlariga tuzatishlar kiritishni hisobga olgan holda, tarmoq tashkilotlari tomonidan uning yo'qotishlarini qoplash uchun elektr energiyasini sotib olish uchun belgilangan tariflar bo'yicha hisoblab chiqiladi. Tarmoq tashkiloti faoliyatini amalga oshirish jarayonida hisobga olinmagan elektr energiyasi iste'molini hisobga olinmagan yoki shartnoma bo'lmagan deb tasniflash mumkin emas. Nazorat faoliyati davomida faqat hisobga olinmagan (shartnomasiz) iste'mol faktini aniqlash, shuningdek, uni hisobga olinmagan yoki shartnomadan tashqari deb tasniflash mumkin.

Shu bilan birga, hisobga olinmagan elektr energiyasini iste'mol qilishning aniqlangan faktlarini ma'lum bir hisobot davri bilan bog'lash mumkin emas. Tarmoq tashkilotining buxgalteriya hisobida elektr energiyasini hisobga olinmagan iste'mol qilish to'g'risidagi dalolatnomaga asosan, shartnoma shartlarini o'zgartirish va shuningdek, tashkilotga etkazilgan zararni qoplash - hisobot davri sud ajrim chiqargan haqida qaror ularning undirish yoki ular qarzdor sifatida tan olinadi. Agar sud qarori bo'lmasa va (yoki) qarzdor hisobga olinmagan iste'mol

1-jadval
Surxondaryo viloyati tumanlari kesimida 2024-yilning birinchi choragi davomida iste'mol qilingan elektr energiyasi hajmi va yo'qotishlari yuzasidan ma'lumot

(ming kvt soat da)				
t/r	Tumanlar	Resurs	Texnik yo'qotish	Sof iste'mol
1	Angor	18747,3	2999,568	15747,73
2	Oltinsoy	20089,806	3214,368	16875,44
3	Boysun	20637,675	3302,028	17335,65
4	Termiz SHETK	56410,518	9589,788	46820,73
5	Denov	26264,487	4727,607	21536,88
6	Denov SHETK	31469,388	5662,329	25795,06
7	Jarqo'rg'on	71236,029	11397,762	59838,27
8	Sariosiyo	33217,35	3986,082	29231,27
9	Uzun	25109,163	4017,465	21091,7
10	Muzrabod	18567,399	2970,783	15596,62
11	Termiz TETK	160750,533	10448,784	150301,7
12	Qumqo'rg'on	48025,065	6723,507	41301,56
13	Qiziriq	10723,662	1715,787	9007,875
14	Sho'rehi	26028,327	4685,1	21343,23
15	Sherobod	23887,068	4299,672	19587,4
16	Bandixon	11046,57	1767,45	9279,12
Viloyat bo'yicha jami		665016,027	109262,133	555753,9

Mamba: Hududiy elektr tarmoqlari AJ Surxondaryo viloyat filiali ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi

ko'rsatish imkoniyati bilan faqat standart texnologik yo'qotishlar qayd etilishi mumkin. Texnologik yo'qotishlarga quyidagilar kiradi yuk

to'g'risidagi dalolatnomada belgilangan undirish summalarini tan olmasa, daromad tarmoq tashkilotining buxgalteriya hisobida tan olinmaydi.

Tarmoq tashkilotining buxgalteriya (moliyaviy) hisobotlariga eslatmalarda, hisobga olinmagan iste'mol bo'yicha sud qarori bo'lmagan yoki qarzдор tomonidan undirish summasi tan olinmagan holda, shartli aktivlar aks ettiriladi. Shunday qilib, elektr energiyasini hisobga olinmagan holda iste'mol qilish faktini aniqlash tarmoq tashkilotining buxgalteriya hisobi registrilarida xo'jalik operatsiyalarining aks ettirishiga va hisobotda aktivlar va (yoki) daromadlarning tan olinishiga olib kelmaydi.

Elektr yo'qotishlarini alohida ishchi schyotlarni hisob siyosatiga kiritish orqali buxgalteriya hisobida yanada aniq, shaffof va tizimli tarzda obyektini ajratish imkonini beradi. Korxonaning boshqaruv tizimi uchun o'ta zarur bo'lgan buxgalteriya hisobi ma'lumotlarini shakllantirish imkonini yaratadi hamda elektr energiyasining yo'qotishlarini barcha turlarini ma'lum bir ketma-ketlikda bir butun tarzda tizimli ravishda bog'lash imkonini beradi. Elektr energiyasining yo'qotishlarini turlari bo'yicha obyekt sifatida hisobga olish, har bir yo'qotishlar turlari bo'yicha analitik hisobini tashkil qilish ma'lum qoidalar tizimini ishlab chiqishni taqozo etadi. Elektr energiyasini yo'qotishlarini hisobga olishning ushbu metodologiyasiga ko'ra quyidagilar metodologiyaning asosini tashkil etadi. Elektr energiyasining texnologik yo'qotishlari 5920-“Elektr energiyasining texnologik yo'qotishlari” schyotining debetida, elektr energiyasini ishlab chiqarish, sotish va taqsimlash texnologiyasi bilan bog'liq bo'lmagan elektr energiyasi yo'qotishlari 5930-“Elektr energiyasining tabiiy yo'qotishlari” schyotning debetida, elektr energiyasining texnik yo'qotishlari esa 5940-“Elektr energiyasini texnik yo'qotishlari” ishchi schyotining debetida aks ettirilishi kerak. Ushbu hisobvaraqlar bilan bog'liq buxgalterlik o'tkazmalari quyidagi ko'rinishda ifodalanadi:

Elektr energiyasi yo'qotishlari hisobiga doir taklif etilayotgan buxgalterlik o'tkazmalari

2-jadval			
№	Xo'jalik operatsiyalarining mazmuni	Debt	Kredit
1	Hisobot davri davomida aniqlangan texnologik yo'qotishlar aks ettirildi	5920	2991
2	Hisobot davri davomida aniqlangan texnik yo'qotishlar aks ettirildi	5940	2991
3	Hisobot davri davomida tabiiy yo'qotishlar aks ettirildi	5930	2991
4	Elektr yo'qotishlarning hisobdan chiqarilishi	9410	5920, 5930, 5940

Manba: Muallif ishlanmasi

Xulosa

Hisoblash tizimidagi xatolar tufayli elektr energiyasini yo'qotish bilan bog'liq xarajatlar tarmoq tashkilotlari tomonidan yo'qotishlarni qoplash uchun elektr energiyasini sotib olish tariflaridan kelib chiqqan holda hisoblab chiqiladi. Elektr energiyasini hisobga olinmagan iste'mol qilish uning shartnomadan tashqari va hisobga olinmagan iste'moli bilan bog'liq yo'qotishlarni o'z ichiga oladi, ya'ni. elektr energiyasini o'g'irlash. Elektr tarmog'i tashkilotining buxgalteriya hisobi registrilarida

hisoblagichsiz va shartnomadan tashqari iste'mol tufayli elektr energiyasini yo'qotish bilan bog'liq xarajatlar alohida qayd etilmaydi, chunki Tarmoq tashkilotining faoliyati jarayonida hisobga olinmagan elektr energiyasi iste'molini hisobga olinmagan yoki shartnoma bo'lmagan deb tasniflash mumkin emas. Bular quyidagi turlarga ajratiladi:

1. Texnik yo'qotishlari elektr tarmoqlari liniyalari va jihozlaridagi yo'qotishlarning ikki komponentining yig'indisidir;
2. Elektr tarmog'ining yukiga qarab elektr energiyasining yo'qotishlari (yuk yo'qotishlari);
3. Kiritilgan uskunaning tarkibiga va ob-havo sharoitlariga qarab elektr energiyasining yo'qotishlari (shartli doimiy yo'qotishlar);
4. Elektr tarmoqlari orqali elektr energiyasini uzatishda texnologik yo'qotishlar standartlari tarmoqqa etkazib beriladigan elektr energiyasi miqdoriga nisbatan texnologik yo'qotishlarning hisoblangan qiymatlari hisoblanadi.
5. Elektr energiyasini sotishda elektr energiyasi yo'qotishlari - elektr energiyasini hisobga olish tizimidagi xatolar natijasida yuzaga kelgan yo'qotishlar va elektr energiyasini o'g'irlash natijasida sodir bo'lgan, aybdor shaxslar aniqlanmagan yo'qotishlar yig'indisi.
6. Shartnomasiz iste'mol - iste'molchi tomonidan energiya ta'minoti to'g'risida belgilangan tartibda tuzilgan shartnoma bo'lmaganda va energiya iste'mol qiluvchi tashkilotlarning elektr tarmog'iga ulangan energiya iste'mol qiluvchi qurilmalari orqali elektr energiyasini iste'mol qilish va yuridik shaxslarning elektr tarmoqlariga texnologik ulanishning belgilangan tartibini buzgan holda amalga oshiriladigan elektr energiyasini iste'mol qilish.
7. O'lchov vositasining yaxlitligi va xavfsizligini ta'minlash uchun mas'ul bo'lgan iste'molchi tomonidan belgilangan tartibda tuzilgan energiya ta'minoti shartnomasi mavjud bo'lganda, elektr energiyasini o'lchash tartibi to'g'risidagi shartnoma shartlarini buzgan holda elektr energiyasini o'lchashsiz iste'mol qilish tushuniladi. Elektr energiyasini o'lchash tartibi shartlarini buzish, jumladan, o'lchov vositasining ishlashiga aralashish yoki o'lchov vositasining yo'qligi to'g'risida xabar berish uchun shartnomada belgilangan muddatlarni buzish, shuningdek iste'mol qilingan elektr energiyasining haqiqiy hajmi to'g'risidagi ma'lumotlarning buzilishiga olib keladigan boshqa harakatlar.
8. Elektr energiyasini hisobga olinmagan iste'mol - elektr energiyasini shartnomadan tashqari va (yoki) hisobga olinmagan holda iste'mol qilish holatlarida elektr energiyasini iste'mol qilish.
9. Elektr energiyasini hisobga olish tizimidagi xatolardan kelib chiqadigan elektr yo'qotishlari elektr energiyasini qabul qilish va chiqarish uchun barcha o'lchash tizimlarining texnik xususiyatlari va ish rejimlari tufayli yuzaga keladigan elektr energiyasining umumiy yo'qotishlaridir.

References:

1. 2018-2030-yillarda O'zbekiston Respublikasini elektr energiyasi bilan ta'minlash konsepsiyasi.
2. S.N. Tashnazarov. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida moliyaviy hisobot: muammo va yechimlar. Monografiya. T.: “Navro'z” nashriyoti, 2016-y. 31-47-b.
3. В.Н.Апраткин. Человеческий фактор и его влияние на уровень потерь электроэнергии// Потери электроэнергии в городских электрических сетях и технологии их снижения: сб. ст. - Москва, «Мособлэлектро», 12 - 15 апр. 2023 г.
4. В.Э. Воронницкий Мероприятия по снижению потерь электроэнергии в электрических сетях энергоснабжающих организаций// Энергосбережение. 2022. № 3.
5. В.Э. Воронницкий, В.Н.Апраткин Коммерческие потери электроэнергии в электрических сетях. Структура и мероприятия по снижению // Новости электротехники. Информационно-справочное издание. 2022. № 4.
6. Бобокулов, Ш., & Кунгратов, И. Бизнес-анализ и оптимизация механизма коммерциализации научно-инновационных разработок организации. muhandislik va iqtisodiyot, 3(1).
7. Shodiyev, A. Elektr ta'minoti korxonalarida sotish xarajatlari va elektr yo'qotishlari hisobi metodologiyasini takomillashtirish. Ilg'or iqtisodiyot va pedagogik texnologiyalar, 1(3), 308-312. Retrieved from <https://e-itt.uz/index.php/aapt/article/view/2010>
8. В.Д.Кальнер, «Зеленая» экономика и безальтернативные ресурсы природы М.: Калвис, 2016. - 576 с.
9. Majajixov A. A. Elektr yo'qotishlarini hisobga olish xususiyatlari. Professor-o'qituvchilar va talabalar konferensiyasi materiallari 2022 yil 19-aprel, Sankt-Peterburg.: “Znaniye” nashriyoti.
10. K.B.Axmedjanov “Elektr energetika tarmog'idagi korxonalarda MHXS asosida moliyaviy hisobotlarni tuzish masalalari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali 2021-yil.
11. Majajixov A. A. Elektr yo'qotishlarini hisobga olish xususiyatlari. Professor-o'qituvchilar va talabalar konferensiyasi materiallari 2022 yil 19-aprel, Sankt- Peterburg.: “Znaniye” nashriyoti.